

فیسق، ئیناسەى، جۆرەکانى، زیانەکانى، وەئەوانەى کە فاسقن

م/ عبدالکریم محمد قادر

ئیمام وخەطیبى مزگەوتى

ئیمان له سلیمانى

کە گوێپرايه لى شه رعى خوايان کردبیت
إقراریان به شه رعى خوا کردبیت پاشان
به ره زامه ندى خوئى وازبهینى له گوێپرايه لى
کردنى زۆرئیک له حوکمه شه رعییه کان یان
له هه ندىكى، ئەوکه سه هه رچییه ک بیّت
پیاو بیّت یان ئافرهت ده سه لآتدار بیّت
یان بى ده سه لات، ده وله مهن د بیّت یان
هه ژار سپى پیست بیّت یان ره ش پیست
که ئەو سیفه تانه ی تیدا بوو که نیشانه ن
بو فاسق ئەوه ئەو که سه که سیکی
فاسقه))، هه روه ها (فسق) به و که سه ش
ده وتریت که گونا هو تاوانى گه وره و بچوک
ئەنجام بدات و به رده وام بیّت له سه رى،
له راستى دا به مشک ده وتریت: (فویسیقه)
له بهر ئەوه ی گیانداریکه سیفه تی پیسى و

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على
نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين .

موسلمانانى خو شه ويست ده مانه ويّت له م
بابه ته دا باسى فاسق بکه ين و بزانيين
به کى ده وتریت فاسق، وه چه ند جوړى
هه يه سزاو حوکمى شه رعى چييه بو
فاسقه کان له دونيا و دواروژدا، وه زيانى
که سى فاسق چييه بو سه ر خوئى و
کو مه لگه که ی؟

إن شاء الله به شيويه کى پوخت پرونى
ده که ينه وه .

له راستى دا ئەوه ی زۆر به کارديت بو
پیناسه ی فاسق ئەوه يه که ده وتریت:
(فاسق به زۆرى ئەو که سانه ده گریتته وه

ترسناك چاوه پروانیاں دهكات ئه ویش
چوونه ناو ئاگری دۆزه خه به هه تاهه تایی
په نا به خوا. وه کو هاوبهش بریاردان بو
خوای گه وره و کوفرکردن و دوو پووایی
له بواری بیروباوه پردا....

۲- فسقی بچووک: ئه م جوړه فسقه
ناگاته ئه و راده یه یی که خاوه نه که ی له
دین به دهر بیټ به لأم موسته حه قی چوونه
دۆزه خ ده بیټ به ئه ندازه ی ئه و تاوان و
خرابه کاریانه ی که هه یه تی دوا ی ئه وه
به هو ی ئیماننه که یه وه یان به گویره ی
ئیماننه که ی له دۆزه خ پزگاری ده بیټ، ئه م
جوړه فسقه ش بوونی زوره له نیو
کو مه لگی مسولمانان وه کو جنیودان به
موسلمانان و فیتنه یی کردن و..... هتد .
کین نه وه که سانه ی که فاسقن:

ئه وانه ی که فاسقن زورن، به لأم له
گرنگترینیان ئه مانه ن:
۱- إبلیس: له عنه تی خوای له سه ر فاسقه
له بهر ئه وه ی یه که م که س بوو که
گویره یه لی خوای گه وره ی نه کرد کاتی
خوای گه وره پیی فه رموو:

خه بیټی تیدایه هه ر له بهر ئه وه یه که
پیغه مبه ری خوا لا ده فه رموویت:
(وان الفویسقه تضرم علی الناس بیتهم أو
بیوهم)^(۱) .

واته: (مشك بکوژن، چونکه سیفه تی
پیسی تیدایه) که سی فاسقیش هه ر
به هه مان شیوه زوریک له تاوانه کان یان
هه ندیک له تاوانه پیسه کان ئه نجام ئه دات
به ئاره زوی خو ی له بهر ئه وه پیی
ده وتریت که سیکی فاسق، چونکه
هه رکه سینک تاوان ئه نجام بدات و په شیمان
نه بیته وه و به رده وام بیټ له سه ری ئه وه
ده بیته سیفه تیکی ناشیرین بو ئه و که سه
و به که سیکی سیفه ت ناشیرین
ده ناسریت، هه ر بو یه جیگه ی خو یه تی که
پیی بو تریت فاسق.

فسق ده کریت به دوو به شه وه:

۱- فسقی گه وره: (که خاوه نه که ی
له چوارچیوه ی ئیسلام ده چیته دهره وه)،
که هه ر که سینک ئه نجامی بدات و به رده وام
بیټ له سه ری و په شیمان نه بیته وه و به و
حاله یه وه بمری ئه وه پاشه پوزیک

(۱) (صحیح سنن أبي داود: ۳۷۳۲).

پی‌ی جگه له فاسقه‌کان نه‌بیّت

﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ﴾ [الكهف: ۵۰].

ئه‌وانه‌ی ده‌روون نه‌خو‌ش و یاخی بوون له‌فه‌رمانی خوا.

واته: کاتی ووتمان به‌فریشته‌کان که سو‌جده‌ی ری‌ز بو‌ ئاده‌م ببه‌ن هه‌موویان سو‌جده‌یان بو‌ برد ته‌ن‌ها إبلیس نه‌بیّت که له‌کو‌مه‌له‌ی (جن) ه سو‌جده‌ی نه‌برد و فاسق بوو به‌رامبه‌ر فه‌رمانی خو‌ای گه‌وره .

که‌واته: ئه‌وانه‌ی که‌باوه‌ر ناهینن به‌قورئان و ئیسلام و شوینی ناکه‌ون و کار به‌به‌رنامه‌و ری‌بازییکی جگه له‌ئیسلام ده‌که‌ن ئه‌وانه بی‌ باوه‌رو کافرن.

۳- ئه‌هلی کتاب له‌ گا‌ورو جوله‌که ئه‌وانه‌ی باوه‌ر ناهینن به‌پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی (محمد) ا‌ا ئه‌وانه فاسقن .

که‌واته: ئه‌وانه‌ی که فه‌رمانی خو‌ای گه‌وره جی‌ به‌جی‌ ناکه‌ن إبلیس ئاسا فاسقن و شوینی‌که‌وته‌ی ری‌بازو ری‌چکه‌ی شه‌یتان و إبلیسن هه‌مان چاره‌نووسیان هه‌یه له‌قیامه‌تدا ئه‌گه‌ر تو‌به‌ نه‌که‌ن و نه‌گه‌ری‌نه‌وه بو‌ لای خو‌ای گه‌وره .

هه‌روه‌ک خو‌ای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ [الحديد: ۱۶].

۲- که‌سانی بی‌ باوه‌ر فاسقن: هه‌روه‌ک خو‌ای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

واته: ئایا کاتی ئه‌وه نه‌هاتووه بو‌ ئه‌وانه‌ی که‌ئیماندارن دل‌ه‌کانیان خشوعی تیا دروست بیّت بو‌ یادی خوا، بو‌ ئه‌وه‌ه‌قه‌ی که‌ خو‌ای گه‌وره نار‌دو‌تیه‌ خواره‌وه بو‌ سه‌ر پی‌غه‌مبه‌ر ا‌ا که‌ بریتی‌یه له‌قورئان و سوننه‌ت، پاشان

﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ﴾ [البقرة: ۹۹].

واته: سو‌یند بیّت به‌خو‌ا ئی‌مه بی‌گومان نیشانه‌و ئایه‌تی پوونمان بو‌ تو‌ داگرتوه ئه‌ی محمد ا‌ا که‌س بی‌ باوه‌ر نابیّت

هروهك خواى گهوره دهفهرموویت:
﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ﴾ [المائدة: ۴۷].

واته: ئەوانه‌ی حوکم به‌ش‌رعى خوا ناکه‌ن
و شوینی هه‌واو ئاره‌زوى خوین که‌وتون
ئەوانه فاسق و یاخی بوون له‌ فه‌رمانی
خوا.

که‌واته: ئەوانه‌ی که‌حوکم ناکه‌ن به‌و
شه‌رعی که‌خوای گه‌وره وه‌کو به‌رنامه
بو ژيانی مروّقه‌کانی داناوه وه‌شوینی
هه‌واو ئاره‌زوى خوئی که‌وت له‌وه‌ی شوین
به‌رنامه‌و پێبازیکی جگه له‌ شه‌رعی خوا
بکه‌ویت ئەوانه فاسقن.

۶- هه‌ر پیاویک بوختان بکات بو
ئافره‌تییکی ئیماندارى داوین پاک وتومه‌ت
بارى بکات به‌زینا وه‌چوار شاهیدی نه‌بیّت
بو ئەو تومه‌ته ئەوا ئەو پیاوه که‌سیکی
فاسقه، هه‌روهك خواى گه‌وره
ده‌فه‌رموویت:

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا
بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا
تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ﴾ [النور: ۴].

وه‌کو ئەهلی کیتاب مه‌بن کاتى ئاموژگارى
خیر ده‌کران به‌لام وه‌ریان نه‌گرت و
پوژگارى ته‌مه‌نیان دريژهى کيشا
هه‌تاوه‌کو وای لیهات به‌گوپرایه‌لی
نه‌کردنیان بو شه‌رعی خوا دلایان ره‌ق و
زۆربه‌یان فاسق بوون.

هه‌ر بویه له‌شه‌رعی خوادا له‌ هه‌فته‌یه‌کدا
پوژیک دانراوه که‌هه‌ینی‌یه بو ئەوه‌ی
ئاموژگارى موسلمانان بکریت، ئەگه‌ر بیّت
و موسلمانان ئاموژگاریه‌کان وه‌رنه‌گرن و
به‌گوپیان نه‌که‌ن ئەوانه ته‌مه‌نیان به‌فیرو
ده‌پوات و دلکانیان ره‌ق ده‌بیّت و
سه‌ره‌نجامیش وه‌ک ئەهلی کیتاب دلایان
په‌ش و ره‌ق ده‌بیّت و یاخی ده‌بن و
فاسق ده‌بن په‌نا به‌خوا.

۴- ئەوانه‌ی دوو‌پوون فاسقن: هه‌روهك
خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ [التوبة: ۶۷].

واته: ئەوانه‌ی که‌دوو‌پوون بیگومان ئەوانه
فاسقن و یاخی بوون .

مونا‌فیک ئەوانه‌ی به‌پواله‌ت موسلمان و به
دل کافرو بى باوه‌رن ئا ئەوانه فاسقن.

۵- ئەوانه‌ی شوین هه‌واو ئاره‌زوى بکه‌ون
و حوکم بکه‌ن به‌ جگه له‌شه‌رعی خوا،

به‌لکو سه‌ره‌نج بدهن و لی بکولنه‌وه تا بوټان پوون ده‌بیته‌وه که پاسته یان دروټیه، نه‌وه‌ک به‌هوټی هه‌والی ئه‌م فاسقه‌وه ئازارو ناخوټی و گیروگرفت بوټ خه‌لکی دروست بکه‌ن به‌نه‌زانی، جا دوا‌ی ئه‌وه په‌شیمان ببنه‌وه له‌و کاره‌ی که پی‌ی هه‌ستاون.

به‌پاستی زور خه‌لک کوژرا به‌هوټی قسه‌هینان و قسه‌بردنه‌وه، زورکه‌سی بی‌ تاوان زور ئافره‌تی داوین پاک ته‌لاق درا، زور باوک ئازار درا له‌لایه‌ن منداله‌کانییه‌وه، زور پیاو پشته‌ی له‌دایک و باوکی خوټی هه‌لکرد به‌هوټی فیتنه‌ی خیزانه‌که‌یه‌وه، هه‌ر بوټیه خوای گه‌وره ئه‌و که‌سانه‌ی ئه‌وه ئیشیانه به‌فاسق ناو ده‌بات، چونکه هه‌ر فاسقه ئیشی پیس و کارو‌گوفتاری نه‌شیاو‌ی لی ده‌وه‌شیتته‌وه.

۸- ئه‌وانه‌ی جنیو ئه‌ده‌ن به‌موسلمانان به‌هوټی ئه‌و جنیو دانه‌یان‌ه‌وه موسلمانان ئازار ئه‌ده‌ن و خیزانی خوټیان ئازار ئه‌ده‌ن منداله‌کانیان ئازار ئه‌ده‌ن و دوست و هاورپیکانیان ئازار ده‌ده‌ن و هاوسی‌کانیان ئازار ده‌ده‌ن، هه‌ر بوټیه پیغه‌مبه‌ری خوا لا ده‌فه‌رمووټ:

واته: ئه‌وانه‌ی بوهتان بوټ ئافره‌تی داوین پاک ده‌که‌ن و چوار شاهیدیان نه‌هیناوه بوټ پاستی قسه‌که‌یان ئه‌وه هه‌شتا جه‌لده‌یان لی بده‌ن، وه به‌هه‌میشه‌یی شاهیدیان لی وه‌رناگیری ئانه‌وانه که‌سیکی فاسقن.

تۆمه‌ت بارکردنی ئافره‌تانی داوین پاک و پیاوانی داوین پاوین له‌ناو کوټمه‌لگه‌دا زور ده‌بینریت به‌بی ئه‌وه‌ی چوار شاهید هه‌بیته بوټ ئه‌و تۆمه‌ته، که‌سانی موجریم و فاسق شه‌هاده‌یان له‌لای خوای گه‌وره قه‌بول نییه، ئیلامه‌گه‌ر تۆبه‌یه‌کی پاسته‌قینه بکه‌ن و جاریکی تر نه‌گه‌رپینه‌وه سه‌ر ئه‌وکاره‌یان .

۷- النمام ((ئه‌وانه‌ی قسه‌ ده‌هینن و قسه‌ ده‌به‌ن و نیوانی خه‌لکی تیک ده‌ده‌ن)) فیتنه‌گیر: هه‌روه‌ک خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووټ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصِحِّحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ﴾ [الحجرات: ٦].

واته: ئه‌ی ئه‌وانه‌ی که‌باوه‌رتان هیناوه ئه‌گه‌ر که‌سیکی فاسق هه‌والیکی گرنگی بوټ هینان ئه‌وه یه‌کسه‌ر برپوای پی مه‌که‌ن،

ئەمە لەگرنگرتین جوۆره کانی فسق بوون
که ههردوو جوۆره که ی له خوۆ گرتوه گه وره
و بچوک.

* زیانی که سی فاسق له سهه خوۆی و

کوۆمه لگه:

۱- که سی فاسق به وکارانه ی که ئه نجامی
ئهدات زیان به خوۆی ده گه یه نیت و خوۆی
موسته حه قی ئاگری دوۆزه خ ده کات.

۲- که سی فاسق هه میشه له ناو خه لکی دا
که سیکی بی پیزو بی شه خسیاته و کارو
گوفتاره کانی پیس و نه گریس و
شه یتانییه.

۳- که سی فاسق ده رچووی قوتابخانه ی
(ابلیس) ه شوین ئه و که وتوو.

۴- که سی فاسق هه میشه له ناخی خویدا
که سیکی بیزارو ماندوو به هوۆی ئه و کارو
په فتاره خراپانه ی که به رده وام
دوو باره یان ده کاته وه.™

۵- که سی فاسق که سیکی یاخی بوو
وسه رگه ردانه به وه ی که له گوێ پرایه ل
بوونی بو دینی خوا یاخی یه و شوین
که وته ی شه یتانه.

(سباب المسلم فسوق، وقتاله کفر) (۲).

واته: جنیو دان به موسلمانان فسقه و
کوشتنی کوفره.

ئهمیۆ له ناو کوۆمه لگای موسلماناندا ئهم
دیارده یه زۆر باوه ته نانه ت وای لی هاتوو
له جیاتی سه لام کردن له یه کتر جنیو
به یه کتری ئه دن.

۹- ئه وانه ی له کاتی شاهیدی داندان یان
له کاتی نوسیندا کاتی ده کریت به کاتب
زیان ده گه یه نن به خاوه ن حه ق و خیانه ت
ده که ن ئه وانه ی که ئه وه ئیشیان بی ت
ئه وانه فاسقن په نا به خوا.

خوای گه وره ده فه رموویت:

﴿وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا
فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ﴾ [البقرة: ۲۸۲].

واته: نابیت زیان به دن له خاوه ن حه ق
نوسه رو شاهید، ئه گه ر زیانیان گه یاند
به خاوه ن حه ق و خیانه تیان لی کردن
ئه وه به راستی (فسق) یان کردوه.

۱۰- هه ر که سیك تانه و ته شه ر له
موسلمانان بدات به هه ر بیانوو یه ک بی ت
ئه وه فسقی کردوو په نا به خوا.

(۲) (متفق علیه، وانظر: ۳۵۹۵).

﴿هَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ﴾ [الحشر: ۵].

واته: نه و دارانه‌ی که بریتانه‌وه یان یان نه‌وانه‌ی که وازتان لی هیئا ه‌مووی به‌ئیزی خواوو بو نه‌وه‌ی فاسقه‌کانی پی سرشوږ و خه‌جاله‌ت بن.

که‌واته: سزاو حوکمی خوا بو فاسقه‌کان له‌دونیادا نه‌وه‌یه ده‌بیټ سرشوږو خه‌جاله‌ت بکرین له‌هر کات وساتیکدا بیټ نیلامه‌گر توبه‌بکن وبگرینه‌وه بو لای‌خوای‌گه‌وره و وازبه‌ینن له‌و فسقانه‌ی که‌کردویانه، نه‌گرنا ده‌بیټ سرشوږپیان به‌چاوی‌خویان ببینن.

* حوکمی فاسق (فسقی‌گه‌وره

به‌تایبه‌تس) له‌روژس قیامه‌تدا:

خوای‌گه‌وره ده‌فه‌رموویټ:

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾ [السجدة: ۲۰].

واته: نه‌وانه‌ی که فاسق بوون و فسقی‌گه‌وره‌یان نه‌نجامداوه وه‌کو(کوفر‌کردن، هاوبه‌ش بریاردان، منافق‌بوون

۶- که‌سی فاسق که‌سیکه بو‌کوومه‌لگه می‌کروبه، کوومه‌لگه تووشی‌چهنده‌ها نه‌خووشی و فه‌سادی ده‌کات.

۷- که‌سی فاسق زیان ده‌گه‌یه‌نیت به‌خه‌لکی و ه‌وللی‌نانه‌وه‌ی‌ناشوب و فیتنه‌ته‌دات له‌نیوان تا که‌کانی‌ناو کوومه‌لگا.

۸- که‌سی فاسق که‌سیکی ده‌م پیس و قسه‌پیس و په‌وشت پیسه، ده‌بیټه‌مایه‌ی‌ناخووشی و نازار بو نه‌و خه‌لکه‌ی که‌نه‌م فاسقه‌یان تی‌دایه.

۹- که‌سی فاسق کوکه‌ره‌وه‌ی‌ه‌موو سیفه‌تیکی‌ناشرینه له‌وانه (بی‌باوه‌ری، کوفر‌کردن، هاوبه‌ش بریاردان بو‌خوا، فیتنه‌یی، خیانه‌ت‌کردن، جنیودان، شه‌ر‌کردن، نازاردانی‌چوارده‌ور، بی‌په‌وشت.....ه‌ند).

۱۰- که‌سی فاسق نه‌خووشی و عیله‌ته بو‌خیزانی، بو‌چوارده‌وری، بو‌هاوسیکانی، بو‌کوومه‌لگه‌که‌ی پیویسته بنبر بکریت.

حوکمی فاسق له‌شهرعی‌خوادا

به‌شیوه‌یه‌کی‌گشتی:

* حوکمی فاسق له‌دونیادا:

خوای‌گه‌وره ده‌فه‌رموویټ:

له بيروباوه پردا) نه وانه شوين و مولگه يان
 ناگره و تيايدا ده ميننه وه كاتى ناگره كهى
 ناوى په لكيشيان ده كات به ره و لاي
 ده رگاي جهه ننه م به نه قلى خويان
 ده توانن ده رچن له دوزه خ، به لام هر
 كاتى نزيكى قه راغى دوزه خ ده بنه وه
 دووباره فرى ده درينه ناوييه وه و پييان
 ده وترتيت بچيژن عه زاب و سزاي ناگره و
 ناگره ي نيوه به دروتان ده زانى كاتى
 هه واليتان پى درابوو.

جا له كو تايدا ماوه ته وه بلين پيوسته
 كه سى فاسق بگه رپته وه بو لاي خواى
 گه وره و توبه بكات و خوئ توشى نه و
 سزايه نه كات كه بوئ دانراوه په نا به خوا،
 له خواى گه وره ده پارپينه وه و ده ليين:
 خوايه گيان ليت ده پارپينه وه به ناوه
 جوان و سيفه ته به رزه كانت كه بمان
 پاريزى له ناگرى دوزه خ و له هه موو
 سيفه تيكي فسق گه وره بيت يان بچوك
 په حمان پى بكه و په حم به مردوومان
 بكه و خويمان و مندال و خيزانمان
 سه لامه ت بكه له عه زابى

وَأَخِرُ حَمْدًا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
 الْعَالَمِينَ
 وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ
 وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.